

KOOPERÁCIÓS MINTÁK A MEDITERRÁNEUMBÓL

Szilágyi István: *Európa és a mediterrán világ*

■ Szilágyi István egyetemi tanár, az MTA doktora, a Pannon Egyetem Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének igazgatója, a Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar dékánja 2009 novemberében megjelentette *Európa és a mediterrán világ* című kismonográfiáját a címben említett térségről. A kétszáz oldalas könyv áttekinthető szerkezetbe szervezi a jelzett témakör hatalmas történelmi, politikatudományi, gazdasági és kultúraelméleti elemzését, tehát tökéletesen alkalmas arra, hogy egyetemi bibliográfiák gyakran felbukkanó szereplője legyen, ugyanakkor közérthető stílusa, letisztult mondatszerkezete, a politológia, a gazdaságtudomány stb. szakszavainak mértéktartó használata a nagyközönség számára is könnyen olvashatóvá teszi. Hozzájárthatóságát, nyitottságát az is növeli, hogy potenciális közönségétől nem vár el hatalmas kulturális tájékozottságot, hanem rövid (öt-tíz soros) paragrafusokban felvezeti vagy elmagyarázza témáját, és ez a kontextualizáció megmenti a könyvet attól, hogy egyetemi professzorok külön bejáratú információ- és ötletforrása legyen. Magyar szemszögből *elsőként* értelmezi komplex módon az EU és az újlatin világ spanyol és luzitán „szeletének” viszonyát. A legtöbb esetben józan és problematizáló ez az ismertetés, tehát ezért sem sorolható a tudománynépszerűsítő kiadványok közé, és ez a tulajdonsága meg fogja menteni attól is, hogy a hamar felejthető tankönyvek sorára jusson. Könnyen olvasható, jó szintézis, amely jól illeszkedik mind a diákok, mind pedig a tanárok, professzorok elvárás-horizontjába.

Szükségességéhez meg nem fér vita, ugyanis a magyar kultúra nosztalgikus, tehát inkább a „turáni gyökerekhez” viszonyítja magát, antik és ó referenciákat vall magáénak, és hajlandó a múlt megoldatlan problémáin rágódni (itt most, stílusosan, nem fogok öt- vagy tízsoros összefoglalót írni ezekről a megoldatlan gondokról), és emiatt gyakran elszalaszt olyan konjunktúrákat, amelyek valamiféle jobbuláshoz, valamiféle kiteljesedéshez vezethetnek. Az újlatin népek sem a pragmatizmusukról híresek (ezt a sztereotípiát inkább a germán eredetű népekre alkalmazzák), de a Szilágyi István professzor által felhozott példák kellene sokkolják a magyar ajkú, spanyol és portugál kultúrába be nem avatott olvasókat. Az Európai Unió és Latin-Amerika biregionális stratégiai szövetsége olyan hatalmas gazdasági és kulturális vállalkozás, amelynek a nagyságrendjét sem tudja elképzelni a „világ dolgaiban” kevésbé jártos polgár. Szilágyi könyve, mint fennebb írtam: *mindenkit* segíthet abban, hogy tudatosítsa, megértse a transzkontinentális, transzkulturális szolgáltatás-, áru- és információcsere jelentőségét.

Világunk a „mindenki mindenkivel harcban áll” korszakából nemrég lépett a „mindenki mindenkivel együttműködik” érába. Sajnos szinte azt mondhatjuk, hogy matematikai determináltságú imperatívusz az, hogy ezután a szakasz után újólag vehemensebb korszakába lépjen az emberiség, de amíg ez a kollaboráció-lelkedés tart (nem tudhatjuk, hogy meddig...), érdemes kihasználni az általa nyújtott előnyöket. Viszont ahhoz, hogy érdemben – tudatosan – részt tudjunk

venni ezekben a globális folyamatokban, szükséges, hogy *értsük* is azokat. Szilágyi történettudományi ihletettségű, de reálpolitikai szemléletű jegyzete épp ehhez segítheti hozzá a könyvtárlátogatókat. A „fejünk fölött” történő, globális méretű tranzakciókba való betekintés optimális segítséget nyújthat azoknak, akik ideológiáktól megfosztott, profanizált tudományos mikromiliójukban kétségbeesetten kapkodnak intellektusukat éltető „szellemi oxigén” után.

Szilágyi könyvének lényegét egy mondatban így foglalhatnánk össze: a makroregionális együttműködés nehezen megvalósítható, és előfeltétele a hatékony *mikroregionális kooperáció*. Spanyolország és Portugália történetének a gvarmatbirodalmuk szétesésétől a jelenkorig való végigkövetése, a gazdasági, politikai stb. hálójuk fejlődésének bemutatása kitűnő példa kell legyen minden értelmes és kisebb-nagyobb közössége mellett lekötelezett ember számára. A spanyol államnak a főbb kisebbségeivel, tehát a baszkokkal, katalánokkal, galegókkal és valenciaikkal való kiegyezését 2009-re megoldottnak tekinti a szerző, és nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy a nem nacionalista nemzetfelfogás mennyire segítette ezt a térséget, mennyire fellendítette mind erkölcsi, mind gazdasági szempontból a spanyol „világreszekeket”, és milyen nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a soknemzetű, színes kultúrájú Európai Unióval való együttműködés ne maradjon a diplomáciai üzenetcserek szintjén. Szilágyi úgy véli, hogy Spanyolországban a hajdani gvarmatbirodalmának visszaintegrálásával elért sikere annak is tulajdonítható, hogy Latin-Amerikában is lassan már „rend” lesz, vagyis sorra megdőltek a szélsőjobboldali, illetve katonai kormányzatok, így moderáltabb tárgyalópartnerek érkeztek az EU-val való gazdasági és kulturális szövetkezés módozatainak megtárgyalására.

A professzor írásából az derül ki tehát, hogy *mindkét félnek* kell akarnia a kooperációt, és ennek a jó szándéknak az

elsőrendű feltétele az, hogy ismerjék és értsék egymás kultúráját. A szélsőjobb, a militarista, a nemzetiszocialista, a fasiszta stb. kormányzatoknak meg nem erősége polgárainak a józan, elfogulatlan világszemléletre való nevelése, és ez szükség-szerűen konfliktusokhoz vezet. Spanyolországban sem sikerült sokáig egyezségre jutni a baszk szélsőségesekkel, de a baszk szélsőségesek sem leltek megfelelő tárgyalópartnerekre a Franco-diktatúrát szubverzív módon tovább éltető állami funkcionáriusokban. Nyugodtan állíthatjuk tehát, hogy az 1978-as születésű, tehát viszonylag fiatal spanyol demokrácia jól teljesített a humánus értékek felismerésében és érvényesítésében. Szerzőnk kiemeli azt, hogy a spanyol királynak sajátos szerepe volt e globális méretű, hipernacionális kooperáció kezdeményezésében és kivitelezésében. Szilágyi nem fogalmazza meg expliciten (ugyanis műve elsősorban nem antropológia), de érzékelteti, hogy a királyi funkció szinte mítikus ereje, a király mint a nemzeteket egy szellemi irányba igazító, hatalmas karizmával rendelkező entitás eleve hordozza az egység és a hatékony kooperáció jelentésszövetőit.

Azonban, jelzi Szilágyi, Portugália, mely szintén jelentős királyi múltra tekint vissza, és amely a 20. században szintén átszenvedett egy diktatúrát (Salazar), spanyol mintára, de egy király *a priori* kohéziót adó ereje nélkül meg tudta teremteni a Portugál Nyelvű Népek Közösségét, amely funkcionalitásban vetekszik a spanyol nyelvű és alapkultúrájú Ibéramerikai Nemzetek Közösségével.

Ám azt kellene megtanulnunk a magyarországi professzor könyvéből, hogy a „vetekszik” nem feltétlenül pozitív előjelű szó akkor, amikor nemzetközösségek, államközi szövetségek viszonyrendszerét írjuk le. A szabadpiaci verseny valamilyen szinten szembeállít minden egyént minden egyénnel, minden kultúrát minden kultúrával, de Szilágyi legújabb könyvét olvasva bármely optimistább olvasóban megfoghat egy reménypalán-

tácska: ha el lehetett indítani az EU és a spanyol meg portugál nyelvű, geográfiai-
lag nem Európához tartozó államok
együttműködését, akkor elképzelhető,
hogy pár évtizeden belül a világ megleli
azokat a módszereket, amelyek túlmutat-
nak a kapitalizmus önmagát zárlatoló ér-
dekrendszerén, amely az ipari forradal-
om, a „második vaskorszak” óta a hábo-
rúk és pusztítások legfőbb oka volt.

Szilágyi István könyvét nevezhetjük a
jövő apológiájának is, amely a patetikus
és misztifikáló hangnemet mellőzve, jó-
zanon, helyenként szigorral elemez, is-
mertet, boncol (sokszor még a kórbonc-
nok ocsmány feladatát is magára vállalja)
azért, hogy *mi, magyarok* végre kiszaba-
duljunk a Kárpát-medence szorító bilin-
cséből, és ne Erdélyben, a Vajdaságon
vagy éppen Pannóniában helyezük el
magunkat, hanem *tágabb* referenciákat
válasszunk, és múltiratáskor tudatosít-
suk azt is, hogy nemzetként történő soro-
zatos elbukásunknak a legfőbb oka az
volt, hogy önszántunkból soha semmiféle
hajlandóságot nem mutattunk semmiféle
együttműködésre – országunk, nemze-
tünk legfeljebb csak kényszerházasságo-
kat kötött, és azoknak előre lehet tudni az
eredményét.

Szilágyi eszmerendszerét és módszerét
követve mi is teszünk egy apró kul-
túrtörténeti kitérőt, amely tulajdonkép-
pen a könyv tanulságainak *miránk* vo-
natkozó applikációja szeretne lenni. A
magyar nép, amely akkor kelt át a
Vereckei-szoroson, amikor Kelet-Európá-
ban éppen *minden* alakulásának kezdeti
fázisában volt, külpolitikájával olyan
konjunkturát alakított ki, hogy körülötte
azóta is alakul minden kulturális, politi-
kai, ideológiai stb. tényező. Valószínűsí-
tethető, hogy a túlnyomórészt szlávok lakta
vidékre „beköltözött” magyar nemzet
geopolitikai magatartása nagyban hozzá-
járult ahhoz, hogy Kelet-Közép-Európa
minden népének jó néhány évszázada
folyamatosan mindent újra kell kezde-
nie. A magyar világnézetnek, magatartás-
nak lokális kultúrákkal való inkompati-

bilitása ahhoz vezetett, hogy ezer eszten-
dő alatt csak kényszerszövetségeseink
voltak, illetve mindig mi voltunk az ép-
pen aktuális nagyhatalom egyik gyarmat-
tartománya (osztrákok, oroszok, jelenleg
az amerikaiak kezelnek így). Az azonban
sokáig nem tudatosult a magyarság poli-
tikai vezetésében (és ha tudatosult is,
döntéseiben nem tükröződött), hogy ko-
operálni sokkal jobb lett volna, mint per-
manens módon versenyezni a környező
állami-félállami entitásokkal. A magyar
népnek az együttműködésre való képte-
lenségéből adódott az, hogy a környező
nagykultúrák szinte ösztönösen a magyar
nép eliminációjára törekedtek – valószí-
nű, hogy a biológiatudomány is értékes
példaanyaggal szolgálhatna ezen helyzet
értelmezésére. A magyar kultúra, amely
sosem tudott mit kezdeni azzal, hogy
minden körülötte lévő ország idegennek,
kezelhetetlennek és ebből kifolyólag
„emészhetetlennek” tartja, nem tudta
meglovagolni a számára potenciálisan
kedvező geopolitikai helyzeteket, mert
mindig valakivel szemben definiálta ma-
gát, és sohasem úgy tekintett saját integ-
ritására, mint amelynek valamilyen *ide-
gen* elem is lehet a konstituálója. A ma-
gyar kultúra nem fogadta el mások más-
ságát, így szükségszerű az, hogy az ő
másságát se fogadja el senki. Elfogadás,
megértés nélkül meg nem lehet még
mikroregionális szintű kooperációt sem
létrehozni.

Szilágyi István könyve tehát *nekünk*,
magyaroknak íródott. Még ideje van an-
nak, hogy akár kisebbségi, akár többségi
népcsoportban élve, de bekapcsolódjunk
az EU és így a globális szellemi és gazda-
sági együttműködésekbe. A szeparaci-
onizmus, a szolipszizmus már nem sza-
badna meghatározó ideológiák legyenek.
Szilágyi azt mutatja meg nekünk, hogy
sok évszázad alatt felgyűlő sérelmeket is
le lehet gyűrni, és átláthatatlannak-áthág-
hatatlannak hitt kulturális különbségek
ellenére is lehet értelmes és humánus ko-
operációt létesíteni.

Péter Árpád